

Krígsfrásøgn og messa

Turið Sigurðardóttir

*Katrin Ottarsdóttir: Messa fyri einum filmi,
78 síður, 148 krónur,
Mentanargrunnur Studentafelagsins, 2015*

Katrin Ottarsdóttir, filmshøvundur og filmsleikstjóri, gav fyrsta yrkingasavn sítt, *Eru koparrør í himmiríki*, út í 2012, og í ár er annað yrkingasavn hennara útkomið.

Orðið messa merkir gudstænasta við altargangi. Heitið á tí nýggja yrkingasavninum hjá Katrini Ottarsdóttur kann út frá hesum tulkast sum treytaleys lovpriðan av filmslistini sum einum hábørnum virði. Men messa í merkingini handilsstevna er eisini til staðar.

Bókarheitið gongur aftur sum yvirskrift á einari yrking mitt í bókini, har sagt verður frá ferðasølumanni, sum við torurødd paradoksalt bjóðar eitt fjølbroytt úrval av “friði og semju”, og henda messan tykist tí meir eitt ágangandi sölutiltak enn nakað annað. Yrkingaregið er illa heitið, kennir seg sum eina skerda dúgvu, sum eina innilæsta vøru í kuffertinum hjá solumanninum ella sum verandi á flogi. Í hesi ógvuliga mótsagnarkendu støðu mótmælir eg-ið: tað vil ikki bjóðast fram sum vøra á sølutorgi...

...bara tí heimurin vil týnast
við fylgitónleiki
sum í einum filmi
við messandi lovsangi
og einum crescendo sum kemur
beint har
beint tá
tað riggar
allarbest.

Yrkingin er hugleiðing hjá filmslistakvinnuni um treytirnar í júst hesari listagreinini, sum er ein tann sterkasta í dag, men eisini tung og kostnaðarmikil. Hon avvísir dyrkanina av sölusucces'unum hjá filmsíðnaðinum, sum ongantið gretta, eitt nú hjá Spielberg og Disney, tí crescendo “... kemur/ beint har/ beint tá/ tað riggar allarbest”. Atfinningin rakar list, sum doyvir og samtykkir, men ikki kritiskt og nýskapandi vágar sær út um succes-frymilin.

Hyasinttíð

Paula Gaard

*Sissal Kampan:
Hyasinttíð - Yrkingar.
70 síður. 220 síður.
Mentanargrunnur
Studentafelgasins, 2014*

Tá *Hyasinttíð* hjá Sissal Kampmann kom út seinasta heyst, fekk eg fatur á yrkingasavninum við tí fyrri eyga at lesa tað alt fyrri eitt, men savnið endaði aftur á hillini, tí tann heldur óskilliga handskriftin kravdi, at eg hevði tol og eitt sindur góða tíð, og góða tíð var ikki júst tað, eg helt meg hava. Tað hava vit kanska sjáldan í dag.

Tíð er eitt høvudstema í hesum fjórða yrkingasavninum hjá Sissal Kampmann, sum hevur givið eitt savn út um árið tey seinastu fyra árin.

Hyasinttíð er upp á nógvar mátar eitt framhald av hinum søvnunum við navnleysum yrkingum, sum hanga saman innihaldsliga, og myndir og motiv ganga aftur frá øllum søvnunum. *Hyasinttíð* vendir tó bæði formliga og innihaldsliga aftur til tey fyrstu søvni, kanska serliga til *Endurtøkur* frá 2012. Onkur ummælari hevur hildið, at *Endurtøkur* ikki rættiliga livdi upp til virðislønta savnið *Ravnar á ljóðleysum flogi* frá árinum fyrri, men *Endurtøkur* er tað savnið av teimum trimum undanfarnu, sum eg havi hildið verið mest áhugavert, og eg síggi hetta nýggja sum eitt slag av útbygging av tí savninum. Motiv, sum verða introduserað í *Endurtøkur*, verða útbygd í *Hyasinttíð*, og

Eins og í fyrra savninum eru einstøk evni viðgjørd í fleiri yrkingum við somu, talmerktu, yvirskrift. Hetta bendir á, at evnini eru týðningarmikil og yrkjarin tí leggur tey undir sjóneykuna meira enn eina ferð, t.d. “Vikubløð 1” og “Vikubløð 2”. Vikubløð – t.e. í føroyskum høpi dansk vikubløð - hava ivaleyst havt størri ávirkan gjøgnum tíðina enn føroyskar bókmentir. Hóast tað, hava tey verið lítið umrødd uttan í tåttinum, sum speiskliga finst at mentanarstiginum í landinum, har fólkíð, forfallið til Dimmalætting og dansk vikubløð, biður: “Koyr alt tað gamla vekk,/ gev okkum Skipper Skræk/ Ugerevnyen, Familie Journalen, Tempo og Skipper Skræk”.

Yrkingarnar “Vikubløð 1” og “Vikubløð 2” vísa til eina tíð, tá ið einki sjónvarp var í Føroyum, og vikubløð vóru vindeyggað inn í glæstu hollywoodmentanina. Yrkingarnar eru staðsettar í “føroyskum kjallarum” og sipa soleiðis óbeinleiðis til, at vikubløðini hava eina burturkrógvaða, vanvirda støðu, tey eru til staðar, men ikki viðurkend sum partur av mentanini í samfelagnum. Tað hóskar saman við, at tað serliga eru kvinnur, ið lesa tey. Í almennu føroysku mentanini umboða tey ein mótpart í kappingini um føroyskar lesarar.

Í “Vikubløð 1” verður vikublaðsheimurin avsaðgur, ikki tí hann er danskur, men tí hann er ein falskur, villeiðandi glæstriheimur, virðisleysur og óviðkomandi fyrri føroysku kvinnuligu lesararnar, sum nýta hann til at flýggja inn í, og sum mistaka seg, tá tær halda, at tey finu fólkini á myndunum eru klók, fitt og meinalays. Føroyskar konur liva eitt keðiligt liv og sakna kærleika: tí lesa tær vikubløð, og tí leita seinastu oyruni hjá teimum glaðiliga “úr teimum gullreinu fyrriklaðslummumum/ og skunda sær oman í kassa-apparatini hjá kioskdreymunum/ áðrenn teir slókna/ aftur hesa vikuna/ og/ næstu við”. Hóast kritikkur av veruleikafjarum lættisoppabløðum ikki er nýggjur, og yrkingin er dekan og ónuanserað, fær hon tyngd í ítøkiligum lýsingum av “himmelhøgum vikublaðstornum/ í føroyskum kjallarum.”

“Vikubløð 2” er áhugaverdari, tí hon er ikki bara fordøming av villeiðandi og fremmandgerandi lætti-

myndir verða víðkaðar. Orðini eru færri og stílin strammari í hesum nýggja savninum, men hvørt orð vigar tað tyngri og er løtt við merking, sum røkkur út um savnið. Lesarin kennir seg aftur í universinum hjá Sissal Kampmann, og hóast summar myndir og motiv ganga aftur, eru evnini í søvnunum ikki tey somu.

Tíðin er ein faktorur, sum alla tíðina ger vart við seg í *Hyasinttíð*. Tíðin er orsök, til at eg-ið er í vanda fyrri at missa seg sjálvt burtur, tí nú-ið ikki er til, við tað at tað fer framvið, í tí løtu tað upprennur. Tí ber heldur ikki til at minnast fortíðina - eina tíð, sum ongantið hevur eksisterað. Tankin um tíðina verður ein tvangstanki, sum minnir á, at tað í veruleikanum ikki ber til at uppliva heimmin. Orðingin “ljósið fer, tá mann tendrar kontaktina” er ein góð mynd av hesari kensluni.

Vónloysið yvir fyrri tíðini endar í persónligari upploysn, meiningsloysi og undirgangi. Myndirnar gerast intensar, og kranin, sum dryppaði í *Endurtøkur*, er vorðin ein brúsa, sum vekir eg-ið um náttina við áhaldandi duki. Hundurin, sum glepsaði í *Endurtøkur*, er vorðin ein svartur hundur, sum aftur og aftur rennur í túninum um náttina sum ein marra, og tankarnir verða leiddir til Garm, sum goyr við Gniphelli í apokalyptiska miðaldartekstinum, Vøluspá.

Mótvektin til vónloysið er ljóstitíðin, hyasinttíð! Lesarin verður mintur á, at hyasinttíð er ljóstitíð, eisini hóast hon viðhvørt verður sett í samband við eina søta lygn. Heldur ikki ljóstitíðin er á henda hátt ókompliserað. Hyasintin er ein myrkursins blóma, men orðið hyasint er ljóst og vakurt og leiðir tankarnar til Tornið á heimsins enda hjá Williami Heinesen. Miðskeiðis í savninum verður nevnt, at tað ber til at síggja eina leið fyrri endan á sjónarringinum í ljósinum frá vitanum við heimsins enda, og tá so tulipanin verður sett í samband við at leita eftir nýggjum orðum,

soppamentan, men greining av, hvussu vikublaðslesarin, her barnið, verður ávirkað: Gentubarnið, statt í kjallara við tornum av vikubløðum, verður sogin inn í eygnabráið á teimum smílandi filmstjörnunum og verður nógv sterkari ávirkað enn tey vaksnu, “tí myndir av ovurvøkrum hollywoodpørum/ kunnu lokka børn í fjarskotnum móðum londum/ við fjarskotnum mammum og móðum pápum/ at ynskja sær nýggjar mammur og pápar”. Ógvisluga ávirkanin speglast gjøgnum intensan málburð, merktan av skaldsligum endurtøkum við frábrigdum; t.d. verður “fjarskotin” brúkt bæði ítøkiliga um frástøðuna millum Føroyar og Hollywood og um tað ikki at vera sálarliga til staðar, “fjarskotnar mammur”.

Í øðrum parti av fimm talmerktum pørtum eru yrkingar um børn og teirra samband við vaksni, og triði partur hevur allur sjónarhorn hjá barni. Fimti partur er yrkingarnar “Evropa 1” um tok og eitt tú, sum koyra gjøgnum Evropa og altíð eru næstan ov sein, og í “Evropa 2”, eru “vit” altíð ov sein til “teir góðu bitarnar”, bundin saman í einum ringi, sum dansar seg út av eggini.

Ein stórus partur av yrkingunum í savninum ber dām av endurminning frá uppvækstri við sálarligum ágangi frá umsorganarpersóni, og tað hava tær í felag við fyrra savnið. Ígjøgnum savnið verður líðingarsøgan hjá einum gentubarni søgd við neyvum staklýsingum av reaktiónum barnsins, sum ein rapportur um kríggj millum ójavnar partar. T.d. knýtir “Bumbur 1” samband millum børn í Havn og Vietnam: tá ein mamma í Havn fer út at fáa dóttрина inn við sær, vil dóttirin ikki, og vit skilja, at hon heldur hevði viljað verið í My Lai, har napalmbumbur eta húðina av fólk, enn fara inn við mammuni. Eitt ræðsluvekjandi brigdi av tí gamla motivinum foreldur rópa børn heim um kvølið. Men í bókini eru eisini yrkingar við øðrum sjónarhorni, t.d. tann fyrsta, “Drykkjuveitsla”, sum lýsir eina rúmliga lívskenslu, og tær nevndu, “Evropa 1” og “2”.

Ein yrking stendur burturúr við síni kenslu av tryggleika og varma, “Í loyndum”, sum lýsir samveru millum børn við ongum vaksnum hjá. Hon er ein rópandi mótsetningur til tann ráðandi dámin í bókini.

er millumtekstasambandið eyðsætt. Tað snýr seg nevniliga um at finna orð og at spæla við tey vøkru orðini. Amaldus gamli sat og hugdi móti vitanum við heimsins enda og mintist aftur á spælið við tey vakrastu orðini: “Tulipan-Hyacint-Hyapan-Tulicint-Sintipan-Tulihy”. Slíkar ljósar løtur eru hyasinttíð!

Eg setti av fyrstan tíð savnið aftur á hillina, men sætt í ljósinum av innihaldinum er tað heilstoypt í sínum útrykki, og formur og útrykk víðka innihaldið í tekstinum. Handskriftin noyðir teg at seta ferðina niður og veita orðunum ans. Strammari formurin við styttri og kompaktari yrkingum og færri uppreksanum setir eisini natúrliga lesiferðina niður, og tú noyðist at lesa savnið meira grundandi. Tær persónligu søgurnar, sum hava eyðkent t.d. *Ravnar á ljóðleysum flogi* eru framvegis har, men tær eru bert tilsipingar og smáar skrásetingar, t.d. koma bróðir 1,2,3 & 4 og systir 1,2,3 & 4 regluliga fyrri, og heimið, sum fylti nógv í tí fyrsta savninum, verður nú skrásett sum “at kenna seg heima... at telja seks rúm og eitt baðiverilsí”. Hetta gevur øðrum tilveruspurningum størri rúm, og tað dámar mær væl. *Hyasinttíð* leiddi meg inn í eitt univers, sum eg lutvíst kendi frammanundan, men sum er vorðið munandi áhugaverdari við hesum savninum. Nú gleði eg meg at hoyra meira frá Sissal Kampmann, hóast eg als ikki eri liðug við *Hyasinttíð*.

*Og eg leiti eftir nýggjum orðum.
Í minninum
men enn bíða í framtíðini.*

